

NYHETERNA – FINN FEM FEL

LÄRARHANDLEDNING

Är dina elever medvetna om att journalister och andra som berättar om det som händer i världen hela tiden gör olika val? Val som påverkar deras bild av viktiga frågor som berör oss alla - våra mänskliga rättigheter. I det här materialet får eleverna möjlighet att utveckla sin förmåga att känna igen, se och förstå hur samma frågor kan framställas på helt olika sätt beroende på vilka journalistiska val som görs. Här används pedagogisk lekfullhet genom ett välbekant och engagerande grepp – finn fem fel.

Bakgrund

I en tid där både informationsflödet och mediekonsumtionen är större än någonsin måste vi kunna sälla, tolka, och värdera det innehåll vi konsumerar. Desinformationskampanjer, konspirationsteorier och ifrågasättande av grundläggande koncept som fakta och sanning – gör det viktigt att unga får möjlighet att utveckla sin förmåga till källvärdering. Både källkritik och källtillit är avgörande kunskaper för att kunna fungera som demokratisk medborgare.

I det här materialet får eleverna arbeta med frågor närliggande källkritiken, med mer fokus på *själva innehållet* än på avsändaren. Eleverna får träna på sin förmåga att kunna känna igen och ta hänsyn till hur olika journalistiska val som görs påverkar budskapet.

Innehåll:

Materialet består av denna lärarhandledning med instruktioner, sex filmklipp och flera elevmaterial.

FIKTIVA NYHETSSÄNDNINGAR - FINN FEM FEL

Övningen består av tre fiktiva nyhetssändningar som på olika sätt berör mänskliga rättigheter. Varje nyhetssändning finns i två versioner och är i sitt format mycket likt bekanta nyhetsprogram.

Varje nyhetsinslag är baserat på några grundläggande journalistiska regler. I den ena versionen följer inslaget reglerna. I den andra versionen finns fem fel utplacerade som bryter mot reglerna. Reglerna är inspirerade av bland annat pressetiska regler och journalistisk etik.

- **Relevans** (få med det som är viktigt, inte lägga utrymme på det som inte är viktigt)
- **Saklighet** (basera nyheten på fakta och rapportera om vad som hänt, ej egen värdering)
- **Olika perspektiv** (centrala perspektiv i frågan finns representerade)
- **Frågor** (ha ett kritiskt förhållningssätt, ställa öppna, kritiska och neutrala frågor)
- **Bilder** (bilder, musik, ljud, effekter används ansvarsfullt)

Filmerna är producerade i samarbete med TTV Media och finns tillgängliga på Amnesty Skolas [Youtubekanal](#)

Samtliga filmer har svenska undertexter.

TRE ÄMNET:

Yttrande-, mötes-
och föreningsfrihet

Klimaträttvisa och
samers rättigheter

Kvinnors rättigheter

ELEVATERIAL - FEM REGLER

Fem utvalda journalistiska regler (*saklighet, relevans, olika perspektiv, frågor, bilder*) med tillhörande stödfrågor som eleverna använder som verktyg genom övningen. Reglerna är inspirerade av bland annat pressetiska regler och journalistisk etik. Att följa dem är nyckeln till att skapa ett innehåll som representerar verkligheten.

ELEVATERIAL - MEDIEANALYS

Eleverna använder reglerna från "Finn fem fel" för att analysera och jämföra rapportering inom ett av tre olika ämnen.

ELEVATERIAL – RAPPORTERA OM EN NYHET

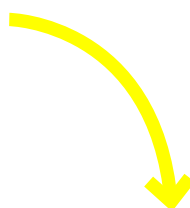
Instruktioner för hur eleverna kan gå tillväga för att själva berätta om det som händer i världen genom att använda en medie- och kommunikationskanal.

Tre övningar: Genomförande

MATERIALET BESTÅR AV TRE ÖVNINGAR

1. Finn fem fel

I den första övningen "Finn fem fel" rustas eleverna med fem journalistiska regler och får i uppgift att hitta fem medvetet utplacerade fel i en av tre olika fiktiva nyhetssändningar. Efteråt visas en annan version av samma sändning - utan fel. Likheter och skillnader ligger till grund för efterföljande diskussion och samtal.

2. Medieanalys

I den andra övningen "Medieanalys" får eleverna möjlighet att gå från fiktion till verklighet och tillämpa hur olika val och prioriteringar påverkar den bild av mänskliga rättigheter som förmedlas genom olika medier idag. Eleverna använder reglerna från "Finn fem fel" för att analysera och jämföra rapportering inom ett av tre olika ämnen.

3. Rapportera om en nyhet

I den tredje övningen "Rapportera om en nyhet" får eleverna möjlighet att fördjupa och utveckla sin förståelse för de journalistiska reglerna genom att själva nyhetsrapportera om något som hänt inom det utvalda ämnesområdet. Utmaningen ligger i att kunna tillämpa de fem reglerna.

Övning 1 – Finn fem fel

I den första övningen får eleverna bekanta sig med de journalistiska reglerna och börja träna på sin förmåga att tillämpa dem. Eleverna förses med verktygen de behöver för att kunna upptäcka fem utplacerade fel i en fiktiv nyhetssändning.

I övningen delas eleverna in i grupper och rustas med verktyg för att kunna hitta de fem felen. De får se ett nyhetsinslag med fem journalistiska brister. Uppgiften är att hitta alla "finna fem fel". Efteråt får eleverna se en version utan felen.

STEG 1: Välj en av de tre nyhetssändningarna:

Protesterna i Björkö

(Yttrande-, mötes- och föreningsfrihet)

Vindkraftparken i Furubo

(Klimaträttvisa och samers rättigheter)

Polisutredningar i Öreköping

(Kvinnors rättigheter)

Om det är lämpligt kan eleverna välja olika ämnen samtidigt och titta på egna datorer, men bäst blir utfallet om hela klassen tittar på samma nyhetssändning i storbild, och att du som lärare håller i hela upplägget.

STEG 2: Dela ut "Elevmaterial - Finn fem fel" till eleverna. Gå igenom de fem reglerna och säkerställ att eleverna förstår vad de går ut på och hur de kan användas.

STEG 3: Dela in eleverna i mindre grupper (ca. 4 personer). Förklara att de nu ska få titta på en fiktiv nyhetssändning där vi medvetet placerat ut ett fel för varje regel i elevmaterialet. Deras uppgift är att hitta alla fem fel. **Det är viktigt att du förmedlar till eleverna att de främst ska fokusera på det journalistiska arbetet – det är där de hittar felen.**

STEG 4: Visa den felaktiga versionen av nyhetssändningen för eleverna. Låt dem diskutera tillsammans några minuter efteråt. Sannolikt behöver eleverna se klippet flera gånger, och fokusera på olika saker för att ha en bra möjlighet att hitta alla fel.

STEG 5: Varje grupp får redovisa vilka fel de hittat och vilken regel felet i så fall utgår från. Sammanfatta gruppernas svar på tavlan.

STEG 6: Summera hur det gick och räkna ihop hur många fel grupperna hittade.

STEG 7: Förklara för eleverna att de nu ska få se en version av nyhetssändningen utan fel – med innehåll som gör rätt i förhållande till reglerna. Visa den rätta versionen av nyhetssändningen.

STEG 8: (Valfritt) Om det finns behov av att träna ytterligare – repetera övningen men välj ett nytt ämne.

AVSLUTNING

Avsluta övningen med gemensam diskussion och samtal. Följande frågor kan tjäna som utgångspunkt:

- Var det lätt eller svårt att upptäcka felen? Vilka var lättare eller svårare, och i så fall varför?
- Var det någon som hittade andra fel, utöver de som var medvetet placerade? Var då? Motivera?
- Hur påverkades din bild av nyheten genom de olika val som gjordes i de två klippen?
- Tror du det är lättare eller svårare att lägga märke till liknande fel och brister i verkligheten? Varför?

Finn fem fel – felen

Här hittar du de fel som medvetet placerats ut i versionen eleverna får titta på först. Felen är av varierande svårighetsgrad. Notera att samtliga fel handlar om de val som nyhetsuppläsaren, reportern eller den som redigerat sändningen gjort – inte i vad medverkande personer säger. I den andra versionen är felen ersatta med ett innehåll som följer de journalistiska reglerna.

PROTESTERNA I BJÖRKÖ

Längd fel version: 4 min, 18 sek.

Längd rätt version: 4 min, 47 sek

1: Roliga hatten

0.43-0.58 **Relevans**

Nyhetsuppläsaren ger utrymme åt den hemmagjorda hatten som saknar relevans i förhållande till inslaget.

2: Avbryter Isak

1.22-1.46 **Olika perspektiv**

Reportern ger inte lika mycket utrymme för eleven Isaks perspektiv och avbryter för att gå vidare till rektorn. Isaks perspektiv behövs för att balansera nyhetsinslaget eftersom han är den enda som representerar den sida som protesterar och är kritisk mot nedskärningarna.

3: Isak i bakgrunden

1.22-2.40 **Bilder**

Isak placeras långt bak och ställs i en trappa. Den visuella effekten är förminsande, särskilt tydligt blir det när reportern vänder ryggen mot honom för att intervjua rektorn.

4: Visst är det rimligt

2.50-3.00 **Frågor**

Nyhetsuppläsaren ställer en ledande och väldigt enkel fråga med tydlig agenda till kommunstyrelsens ordförande.

5: Trams

3.20-3.37 **Saklighet**

Nyhetsuppläsaren gör en egen värdering av elevernas protester när hon kallar dem för trams.

Finn fem fel – felen

VINDKRAFTPARKEN I FURUBO

Längd fel version: 4 min, 6 sek.

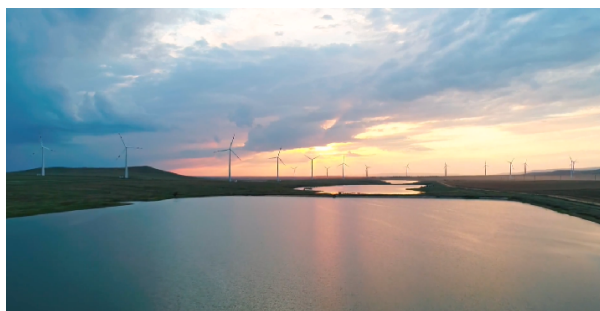
Längd rätt version: 4 min, 43 sek

1: Nordvinds bilder och logotyp

0.15-0.42 **Bilder**

Nordvinds logotyp framhävs tydligt tillsammans med smickrande bilder på vindkraftverk, natur och paddling. Bilden som förmedlas av Nordvind är inte neutral.

2: Outgrundlig anledning

0.31-0.47 **Saklighet**

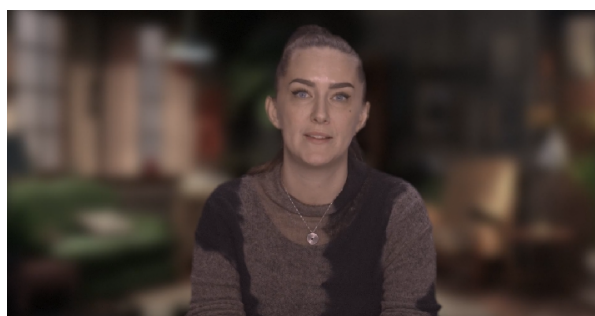
Nyhetsuppläsaren gör en tydlig värdering och visar därmed oförståelse inför det kritiska perspektivet. Tydligt ställningstagande för bygget av vindkraftsverk.

3: Fantastisk utveckling

1.30-1.36 **Frågor**

Nyhetsuppläsaren ställer en ledande och värdeladdad fråga till klimataktivisterna.

4: Tack Sara

2.19 **Olika perspektiv**

Nyhetsuppläsaren avbryter klimataktivisterna. Hennes perspektiv får mindre utrymme.

5: Kulturministern

3.19-3.42 **Relevans**

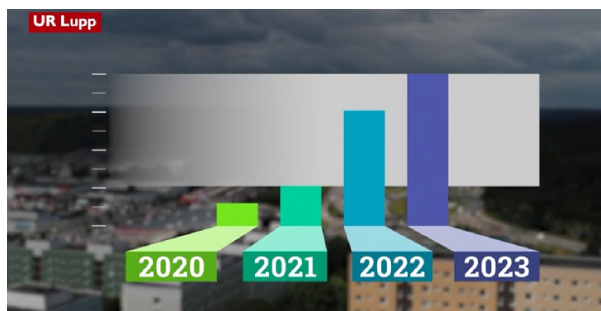
Nyhetsuppläsaren ringer upp kulturministern, som ger ett helt irrelevant svar om kulturfrågor. Relevant minister att ringa upp vore till exempel näringsministern.

Finn fem fel – felen

BROTTSUTREDNINGAR I ÖREKÖPING

Längd fel version: 3 min, 22 sek.

Längd rätt version: 3 min, 54 sek

1: Dålig graf

0.33-0.52 **Bilder**

Grafen visar en större ökning än 30 %, saknar skala. Intetsägande, missvisande och förmedlar en negativ och alarmistisk bild av utvecklingen.

2: Långsökta bortförklaringar

0.41-0.50 **Saklighet**

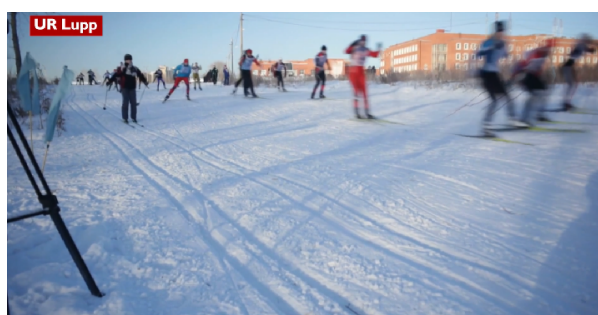
Reportern gör ett tydligt värderande uttalande och ramar in utvecklingen i Örebro på ett sätt som inte stämmer med vad som faktiskt hänt.

3: Jättebra jobb

2.13-2.21 **Frågor**

Reportern ställer en okritisk, värdeladdad och ledande fråga till polisen.

4: Vasaloppet

2.39-2.46 **Relevans**

Journalisten gör ett inspel om sin egen träning inför Vasaloppet. Saknar helt relevans i sammanhanget.

5: Gör så gott de kan

3.00 **Olika perspektiv**

Representant för kvinnojouren klipps ner så att perspektiv på polisens brister förvanskas. Kritiken förvandlas till beröm.

Övning 2 - Medieanalys

Nästa steg går ut på att eleverna med hjälp av reglerna från första övningen ska undersöka hur en fråga kopplad till mänskliga rättigheter faktiskt porträtteras i olika medier idag.

Eleverna arbetar med ett av tre olika elevmaterial som är uppdelade efter samma ämnen som nyhetssändningarna i "Finn fem fel. Dessa ger en introduktion till rättighetsområdet med instruktioner och förslag på ämnen att titta närmare på.

STEG 1: Låt eleverna arbeta en och en, parvis, eller i samma grupper som i "Finn fem fel".

STEG 2: Dela ut och gå igenom elevmaterialet. Det är bra om eleven väljer att analysera medier och avsändare som gör olika journalistiska val. Att jämföra en kvällstidnings nyhet med en annan kvällstidnings nyhet är mindre intressant.

Sträva efter att få med **traditionell media** (t.ex. public service, tv-kanaler, dags- och kvällstidningar, radio), **sociala medier** (t.ex. tiktok, youtube, bloggar) och/eller så kallad **alternativ media**.

STEG 3: Låt eleverna arbeta självständigt.

STEG 4: Eleverna redovisar sitt arbete genom en kort muntlig presentation i helklass, samtal i mindre grupper, eller skriftligt.

AVSLUTNING OCH REFLEKTIONSFRÅGOR

- Var det enklare eller svårare att undersöka verkligheten än den fiktiva nyhetssändningen i Finn fem fel? Varför/varför inte?
- Fanns det några mönster i hur olika avsändare (traditionella medier, sociala medier, alternativmedia) förhåller sig till de journalistiska reglerna? Vad kan skillnader bero på?
- Hur påverkas vår bild av frågor som rör mänskliga rättigheter genom de val som avsändaren gör eller inte gör?

Övning 3 – Rapportera om en nyhet

I nästa steg ska eleverna rapportera om en händelse/ämne/fråga med koppling till mänskliga rättigheter. Målet med övningen är att ytterligare fördjupa och förstärka elevernas förståelse för de fem journalistiska reglerna genom att de själva får tillämpa och använda dem.

Uppgiften går ut på att skapa en kort nyhetsrapportering i valfri form – med hänsyn till de journalistiska reglerna. Det kan till exempel handla om en artikel, tv-sändning, youtubevideo, podcast, tiktok, livestream osv. Uppmana eleverna att vara kreativa med formatet – och gärna ha roligt!

Samtidigt är det viktigt att eleverna gör sitt bästa för att inte göra "fel" i förhållande till de fem journalistiska reglerna. Poängtera att målet är att ge en rättvisande bild och berättelse av verkligheten.

STEG 1: Låt eleverna arbeta en och en, parvis, eller i samma grupper som i "Finn fem fel" och fördjupningen.

STEG 2: Dela ut och gå igenom elevmaterialet tillsammans med eleverna.

STEG 3: Eleverna arbetar självständigt med sin nyhetsrapportering.

STEG 4: Eleverna redovisar genom att visa sin rapportering. Detta kan göras enskilt för läraren, i mindre grupper, eller om situationen tillåter i helklass. Om det är lämpligt kan eleverna träna ytterligare genom att analysera och ge respons på varandras nyhetsrapportering med hjälp av reglerna.

AVSLUTNING OCH REFLEKTIONSFRÅGOR

- Vilka svårigheter uppstår när vi själva rapporterar och utgår från reglerna?
- Var det något som var särskilt svårt att göra eller få till på ett bra sätt?
- Hur skulle vår egen nyhet kunnat se annorlunda ut om vi inte hade utgått från de journalistiska reglerna?
- På vilket sätt kan vi använda oss av det vi lärt oss i verkligheten?

Varför?

LÄROPLANEN FÖR DE FRIVILLIGA

SKOLFORMERNA:

- "Utbildningen ska förmedla och förankra respekt för de mänskliga rättigheterna"
- "Var och en som verkar inom skolan ska också främja aktning för varje människas egen värde"
- "Eleverna ska också kunna orientera sig och agera i en komplex verklighet med stort informationsflöde, ökad digitalisering och snabb förändringstakt. Deras förmåga att finna, tillägna sig och använda ny kunskap blir därför viktig. Eleverna ska träna sig att tänka kritiskt, att granska information och förhållanden och att inse konsekvenserna av olika alternativ."

ÄMNE - SAMHÄLLSKUNSKAP, ÄMNETS SYFTE:

I undervisningen ska eleverna ges möjlighet att utveckla kunskaper om frågor som berör makt, demokrati, jämställdhet och de mänskliga rättigheterna [...]. Vidare ska eleverna ges möjlighet att utveckla kunskaper om hur samhället påverkas av digitalisering. [...] Dessutom ska undervisningen bidra till att skapa förutsättningar för ett aktivt deltagande i samhällslivet. Ett komplext samhälle med stort informationsflöde och snabb förändringstakt kräver ett kritiskt förhållningssätt och eleverna ska därför ges möjlighet att utveckla ett sådant. Det omfattar förmåga att söka, strukturera och värdera information från olika källor och medier samt förmåga att dra slutsatser utifrån informationen.

KURSER - SAMHÄLLSKUNSKAP 1A1 OCH 1B,

CENTRALT INNEHÅLL:

- "[...]Möjligheter och utmaningar med digitaliseringen när de gäller frågor om demokrati och politik[...]"
- "De mänskliga rättigheterna; vilka de är, hur de förhåller sig till stat och individ och hur man kan utkräva sina individuella och kollektiva mänskliga rättigheter."

- Mediers och informationsteknikens roll i samhället. Deras möjligheter att påverka människor och samhällsutvecklingen samt de möjligheter de ger människor att påverka. Mediers innehåll och nyhetsvärdering.
- Källkritik. Metoder för att söka, kritiskt granska, värdera och bearbeta information från källor i digital och annan form.

ÄMNE - MEDIEKOMMUNIKATION, ÄMNETS SYFTE:

Undervisningen ska också ge eleverna möjlighet att utveckla ett kritiskt förhållningssätt till medier genom att belysa och problematisera journalistikens, informationens och reklamens verksamhet, innehåll och uttrycksformer.

Kurs - Journalistik, kommunikation och reklam 1, centralt innehåll:

- "Analys av olika budskapsinnehåll, avseende språk och gestaltning, som är riktade mot en tänkt målgrupp."
- "Kommunikation inom journalistik, information och reklam via olika medier i nationellt och internationellt perspektiv."
- "Informationssökning via olika kanaler, källor och digitala medietillämpningar samt grundläggande metoder för kritisk granskning av deras relevans och trovärdighet."

Kurs -Journalistik, kommunikation och reklam 2, centralt innehåll:

- "Analys av olika budskapsinnehåll, avseende språk och gestaltning, som är riktade mot en tänkt målgrupp genom användande av sociopsykologiska begrepp, till exempel perception, varseblivning och kognitiv dissonans."
- "Utformning av [...] journalistiska texter grundade på fakta och saklighet, riktade till olika målgrupper, för såväl intern som extern kommunikation."

ÄMNE - MEDIEPRODUKTION, ÄMNETS SYFTE:

Undervisningen ska ge eleverna möjlighet att utveckla kunskaper om sambanden mellan innehåll, form och funktion[...]. I undervisningen ska också medieproduktioners olika syften, till exempel att överföra värderingar, sprida åsikter, informera och förklara skeenden eller göra reklam för en viss produkt, problematiseras. Eleverna ska ges möjlighet att utveckla kunskaper om text-, bild- och ljudarbete för att kunna omsätta egna och andras idéer till färdiga produktioner. I undervisningen ska eleverna ges möjlighet att pröva alternativa tillvägagångssätt för att utveckla sin kreativitet.

KURS - MEDIEPRODUKTION 1, CENTRALT INNEHÅLL:

- “Modeller för grundläggande analys av egna och andras medieproduktioner utifrån innehåll, form och funktion.”
- Kurs - Medieproduktion 2, centralt innehåll:
- “Textskrivning, fotografering, filmning, ljudupptagning och redigering.”
- “Förarbete inför och planering av medieproduktioner utifrån givna sammanhang.”
- “Modeller för fördjupad analys av olika målgrupper med fokus på beteenden och förväntningar samt hur produkter utformas för att möta olika målgrupper.”

ÄMNE - MEDIER, SAMHÄLLE OCH KOMMUNIKATION - ÄMNETS SYFTE:

Undervisningen i ämnet medier, samhälle och kommunikation ska syfta till att eleverna utvecklar kunskaper om kommunikation ur ett samhällsperspektiv. Eleverna ska även ges möjlighet att utreda, undersöka och beskriva komplexa mediasammanhang [...]. Undervisningen ska leda till att eleverna utvecklar kunskaper om mediernas påverkan på samhället och mediernas roll i den demokratiska processen samt hur olika ägarintressen skaffar sig makt att påverka och styra innehållet i media.

I undervisningen ska eleverna ges möjlighet att utveckla kunskaper om hur man använder olika kanaler för att söka information samt förmåga att kritiskt granska budskap som framförs genom dem. Dessutom ska undervisningen ge eleverna möjlighet att praktiskt formulera mediebudskap [...].

KURS – MEDIER, SAMHÄLLE OCH KOMMUNIKATION 1, CENTRALT INNEHÅLL:

- “[...] Mediernas roll i samhället och deras betydelse för demokratin och samtidskulturen.”
- “Grundläggande kommunikationsteori samt masskommunikation via både traditionella medier och nya medieformer.”
- “Analog och digitala medietillämpningars betydelse för medieutvecklingen såväl historiskt som nationellt och globalt samt som plattform för nationell och internationell opinionsbildning.”

KURS – MEDIER, SAMHÄLLE OCH KOMMUNIKATION 2, CENTRALT INNEHÅLL:

- “[...] Mediernas roll i samhället och deras betydelse för utvecklingen av demokratin och samtidskulturen.”
- “Grundläggande kommunikationsteori och olika aspekter på de strategier och drivkrafter som styr olika aktörers kommunikation i samhället.”
- “Mediers budskap och olika perspektiv på vad medier betyder för att sprida värderingar och attityder globalt.”
- “Mediers olika användningsområden samt hur massmedier används för att föra ut budskap till olika mottagare.”
- “Organisationer, ägare och opinionsbildare samt hur de använder medier för att påverka samhället.”